

УДК 342.951:351.82

В. І. Московець

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Уточнено поняття «безпека» та «національна безпека», охарактеризовано види національної безпеки країни. Визначено роль громадськості щодо забезпечення національної безпеки. Сформульовано завдання та повноваження громадськості щодо забезпечення національної безпеки України.

Україна як європейська держава створює засади своєї національної безпеки і оборони, виходячи з власних національних інтересів. Цей процес вимагає творчого підходу до визначення основ

© Московець В. І., 2012

політики у сфері безпеки й оборони, створення її системи та приведення у відповідність до державно-правового статусу України як суверенної держави. Національна безпека і оборона є гарантом державотворення в Україні, необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей. Саме тому забезпечення національної безпеки й оборони України Конституція зараховує до найважливіших завдань держави – це справа всього Українського народу (ст. 17) [1].

Разом із тим держава відповідає перед людиною за свою діяльність та, як наслідок, забезпечення прав і свобод людини (громадянина) є її головним обов'язком, що стає очевидним для актуальності даної статті. Сьогодні наше життя показує, що систематичне порушення прав і свобод людини у сфері національної безпеки відбувається через відсутність дієвих механізмів їхньої участі у реалізації політики національної безпеки в цілому і забезпеченні національної безпеки зокрема.

Проблемні питання участі громадськості у забезпеченні національної безпеки в сучасних умовах фрагментарно проаналізовані у дослідженнях О. Б. Андрєєвої, О. М. Бандурки, І. П. Голосніченка, Є. В. Додіна, А. Т. Комзюка, О. П. Корєнєва, В. Г. Лихолоба, О. М. Музичука, Ю. С. Назара, О. І. Остапенка, В. П. Петкова, О. Н. Яришиша та ін. Проте комплексне дослідження цієї проблематики на сьогодні відсутнє, що, у свою чергу, визначає актуальність обраної тематики наукового пошуку. Тому метою статті є визначення ролі громадськості у забезпеченні національної безпеки України.

Перш за все ми спочатку повинні визначитися, що саме потрібно розуміти під поняттями «безпека» та «національна безпека». Для цього скористаємося словником С. І. Ожегова, в якому зазначено, що безпека – це такий стан, при якому не загрожує небезпека кому-, чому-небудь [2]. Щодо визначення поняття «національна безпека», звернемося за допомогою до законодавства України, в першу чергу, до Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. Відповідно до ст. 1 цього Закону «національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондів ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та

валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промислової та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам» [3]. Виділяють наступні види національної безпеки країни: державна безпека, політична безпека, економічна безпека, воєнна безпека, технологічна безпека, екологічна безпека, гуманітарна безпека, демографічна безпека, інформаційна безпека, продовольча безпека, енергетична безпека та інші. Тобто, виходячи із вищенаведеного, ми можемо сказати, що національна безпека України визначається як такий стан захищеності (комплексних) життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, при якому задовольняються на достатньому рівні їхні життєво важливі духовні та матеріальні цінності для подальшого їх існування і розвитку. Задля більшої ефективності підтримки національної безпеки нашої країни ми можемо залучати до цього процесу широкі верстви населення, що, у свою чергу, також поліпшить взаємовідносини між органами влади і громадськістю.

Основні реальні та потенційні загрози національній безпеці України, стабільності в суспільстві визначені у ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» [3]. Навіть не дивно, що за такої великої кількості потенційних загроз національній безпеці (та, як наслідок, погіршення життєво необхідних інтересів громадянина і суспільства в цілому) її забезпечення не може бути здійснене, без залучення громадськості, у повному обсязі.

З аналізу історичної літератури ми можемо простежити, що забезпечення національних інтересів держави та їх охорони завжди супроводжувалися залученням громадськості [4]. Питання залучення громадян щодо різних видів охорони національних інтересів країни давно не дають спокою видатним ученим. Аристотель у свій час стверджував, що громадянин – це людина, яка бере участь у здійсненні правосуддя і обіймає керівну посаду. І. Кант зазначав, що громадянин, на відміну від раба, володіє конституційною свободою, яка дає право прислухатися лише до тих законів, які були ним схвалені. Мислитель також проголошував громадянську рівність (неможливість виділення вибраних серед рівних) і політичну незалежність громадян (політичний статус громадянина походить з його основних прав, а не з бажання та волі іншого). У наш час ми також спостерігаємо за тим, що громадськість все активніше цікавиться питанням національної безпеки своєї країни, і таким чином виявляється її активне втручання у вирішення питань щодо охорони їх законних прав та інтересів. Так, згідно із вже згадуваним Законом України «Про основи національної безпеки України»,

суб'єктами із забезпечення національної безпеки є: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Рада національної безпеки і оборони України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; прокуратура України; місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України; громадяни України, об'єднання громадян.

Проте, як наголошується в Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється», затвердженій указом Президента України від 8 червня 2012 р. № 389/2012 [5], для розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони потрібне залучення інститутів громадянського суспільства до вироблення та реалізації політики національної безпеки, а також до оцінки її ефективності (п. 5.4.4).

Як зазначається в ст. 1 Конституції України – головному законі, «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [1], а в таких країнах конституційної демократії свобода совісті й особисті переконання індивідуума винагороджуються і захищаються. Так, громадянство пов'язане з ідеєю рівності і свободи, яка впливає з демократії, а також із поняттям добровільної участі в суспільному житті всієї держави.

Громадськість – це група людей, яких об'єднує спільна мета. Тобто громадськість означає, що діє декілька людей задля досягнення певної мети – жити в мирі, злагоді та благополуччі, використовувати свої законні права і свободи. З цього ми можемо зрозуміти, що для досягнення цієї мети люди (громадяни) повинні об'єднуватися (як вказується у всесвітньо відомому вислові, «гуртом і батька легше бити»). Це не означає, що громадяни повинні згруповуватися і бити представників органів влади. Ми розуміємо цей вислів як той, який говорить, що колегіальними діями можливо досягти більших результатів при вирішенні життєво важливих завдань кожного громадянина та усього суспільства в цілому, ніж одній людині. На це вказує і Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. Так, у п. 1 ст. 1 Закону зазначається, що «громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів» [6]. Від того, на якому рівні обізнаності знаходиться громадянство нашої держави, залежить, як функціонуватимуть демократичні інститути. Значення громадської думки, культури не можна не враховувати при демократизації. Громадська думка бере участь у здійсненні влади. Це специфічний стан свідомості, який включає в себе потайне чи явне ставлення різних соціальних

спільностей до подій, фактів або процесів соціальної дійсності, в тому числі до політичної діяльності. Громадська думка фіксує насамперед сприйняття дійсності через призму масової свідомості. В ній віддзеркалюються як спільні, так і специфічні інтереси класів, національних, професійних, духовних та інших спільностей у цілому, суб'єктів політичного процесу. Становлення громадянського суспільства можливе тоді, коли етнос перетворюється в націю, тобто коли етнічна спільність трансформується в спільність людей (громадян), здатних до усвідомленого, вільного вибору свого державного самовизначення. Як зазначає В. М. Кравчук, «громадські організації є сукупністю об'єктивних, добровільних, суспільно корисних, постійно повторюваних, сталих і свідомо скоординованих для досягнення загальної мети соціальних зв'язків та відносин між індивідами, які добровільно об'єднуються для спільного задоволення власних специфічних потреб та інтересів, виступають у межах єдиного правового поля головною сполучною ланкою між державою та суспільством. Таким чином, завдяки діяльності громадських організацій громадяни мають можливість користуватися перевагами демократичної системи. Роль громадських організацій у громадянському суспільстві обумовлюється тими завданнями, які вони виконують, зокрема: узгодженням та вираженням інтересів громадян; підвищенням рівня політичної рівноваги та стабільності суспільства, впорядкованості соціальних інновацій та практичних дій його членів; контролем за діяльністю державних органів; лобіюванням інтересів суспільства в процесі ухвалення владних рішень; забезпеченням інтеграції суспільства; зміцненням комунікативних зв'язків; здійсненням інформативної функції тощо» [7].

Також, як зазначено у ст. 1 Закону України «Про участь громадян у охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 р., громадяни України відповідно до Конституції України мають право створювати в установленому цим Законом порядку громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку і державного кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин [8]. Однак, зважаючи на непрофесійну підготовку громадянської та можливості виникнення надзвичайних обставин за їх участі в забезпеченні національної безпеки країни, все ж таки було б більш доцільним спрямувати координацію їх діяльності відповідно на місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Повсякденна (оперативна) діяльність таких формувань повинна організовуватися, спрямовуватися і контролюватися відповідними органами внутрішніх справ, як і зазначено у ст. 3

Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [8].

Вважаємо, що при виконанні цих вимог будуть досягнуті певні позитивні моменти щодо участі громадянськості в забезпеченні національної безпеки країни. Основні з них такі:

1) сприяння консолідації громадянськості між собою та з органами влади під час забезпечення національної безпеки;

2) забезпечення національної безпеки досягне більших успіхів, якщо буде побудовано атмосферу взаємоповаги і співробітництва між органами влади і громадянськістю;

3) сприяння поліпшенню системи виховання суспільства у дусі поваги до прав і свобод людини і громадянина, а також до національних цінностей та інтересів держави;

4) сприяння підвищенню ступеня захищеності сучасного державного, суспільного, економічного розвитку нашої країни в цілому та, як наслідок, умов життя кожного окремого громадянина.

Сьогоднішня наша буття диктує нам створити необхідний суспільний дискурс про довгострокові цілі, орієнтацію, цінності й інтереси України. Політика має створити загальні умови для такого дискурсу. На всіх рівнях забезпечення національної безпеки слід визнавати і застосовувати компетентність громадян, їх сприяння і практичний досвід. Тільки так можна перетворити пасивне суспільство в активне. Особливо необхідно поліпшити можливості для демократичної дискусії. Виступи і контрвиступи, зіставлення протилежних позицій можуть зрушити звичайну рутину і показати, що мова йде дійсно про пошук кращих відповідей на питання майбутнього і більш інтелігентний консенсус. Тобто, підбиваючи підсумки, ми можемо стверджувати, що участь громадянськості в забезпеченні національної безпеки України є важливою і в повсякденному житті, вона (участь) не повинна зводитися до контрольних функцій громадянськості щодо виконання заходів із забезпечення національної безпеки України. Участь громадянськості повинна бути допоміжною, а в деяких випадках може бути підштовхувальною силою по забезпеченню національної безпеки всієї нашої держави.

Список літератури: 1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 2. Словарь русского языка : ок. 57000 сл. / под ред. чл.-корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой. – 18-е изд., стереотип. – М. : Рус. яз., 1986. – 797 с. 3. Про основи національної безпеки України : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>. 4. Музичук О. М. Організаційно-правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Музичук Олександр Миколайович. – Х., 2003. – 193 с. 5. Стратегія національної безпеки України : затв. указом Президента України від 12 лют. 2007 р. № 105/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>. – В ред. указу Президента України від 8 черв. 2012 р. № 389/2012. 6. Про громадські об'єднання : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>. 7. Кравчук В. М. Взаємовідносини

громадських організацій і держави в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Кравчук Валентина Миколаївна. – К., 2008. – 230 с. **8.** Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14>.

Надійшла до редколегії 02.07.2012

Уточнены понятия «безопасность» и «национальная безопасность», охарактеризованы виды национальной безопасности страны. Определена роль общественности в обеспечении национальной безопасности. Сформулированы задания и полномочия общественности по обеспечению национальной безопасности Украины.

Concepts «safety» and «national safety» are specified, the types of national safety of country are described. The role of public in providing of national safety is certain. Tasks and plenary powers of public in providing of national safety of Ukraine are set forth.